

YENİDEN ENTEGRASYONUN İZLENMESİ

Sivil Toplum Kuruluşları İçin El Kitabı

Eylül 2025

YENİDEN ENTEGRASYONUN İZLENMESİ: SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI İÇİN EL KİTABI

Eylül 2025

Suriyeli mültecilerin geri dönüşü, yurtdışında altı milyondan fazla Suriyeli mülteci ve Suriye içinde yerinden edilmiş yedi milyon kişi ile on yılların en büyük geri dönüş operasyonu haline gelmiştir. Terk ettikleri mülklerini kontrol etme arzusu, ev sahibi ülkelerdeki yoksulluk ve baskıdan kaçınma ve aileleriyle birleşme isteği gibi nedenlerle şimdiden yüz binlerce Suriyeli Suriye'ye dönmüş bulunuyor.

Türkiye örneği, uluslararası ilkelere uygun, çok paydaşlı ve işbirliğine dayanan bir geri dönüş yaklaşımına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Bu yeni durum, bir yandan geri dönüşü bir yandan da yeniden yerinden edilme risklerini büyütmektedir. Elbette çok sayıda Suriyeli mülteci evlerine dönmeye çalışmaktadır.

Türkiye'de sivil toplum örgütleri, Suriye'deki çatışmalar boyunca insani yardım çabalarının temel taşı olmuştur. STK'ların izleme çabaları, sürdürülebilir iyileşmeyi sağlayacak, dayanıklılığı güçlendirecek ve Suriyeli mültecileri güçlendirecektir. Yerel olarak yönetilen bir müdahale hem etik bir yaklaşımdır hem de sürdürülebilir bir yeniden entegrasyon sürecini sağlamanın en etkili yoludur. Yeniden entegrasyon süreçlerinin ulusal ve uluslararası insan hakları ilkeleri doğrultusunda ilerlemesi için, sivil toplumun bu süreçleri yakından izlemesi ve raporlaması gerekmektedir. Bu bağlamda, Haklar için Akdeniz Ağı (MEDNR), Türkiye'deki kritik öneme sahip STK'ların göç izleme kapasitelerini geliştirmeyi ve onlar için deneyim paylaşım alanı açmayı planlamaktadır.

Suriye'ye dönüşler gönüllü geri dönüş kapsamında düzenlenmekte olup, geçici koruma altındaki Suriyeliler halen Türkiye'de (ve benzer şekilde Ürdün ve Lübnan'da) temel kamu hizmetlerine erişebilmektedir. Geri dönüşlerin farklı toplumsal kesimleri çok farklı şekillerde etkileyeceği kesindir. Geçici koruma altında Türkiye'de bulunan Suriyelilerin, Suriye'de rejim değişikliği sonrasında gelişen yeni bağlamda farklı endişe, ihtiyaç ve beklentileri bulunmaktadır. Yeni bağlamda ortaya çıkan ihtiyaç ve koruma gereksinimlerini insan onuruna yakışır bir şekilde karşılamak ve olası ihlalleri önlemek için, hak temelli sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilecek izleme, raporlama ve deneyim paylaşımı mekanizmalarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. En kırılgan mülteci gruplarının, yeni bağlamda uluslararası insan hakları ilkelerine dayalı koruma mekanizmalarına erişiminin sağlanması, sivil toplum katılımı ile mümkündür.

Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) için izleme, güçlendirme ve korumanın hayati bir aracıdır. Bu faaliyet, onları yalnızca hizmet sağlayıcılar olmaktan çıkararak; hakların temel koruyucuları, etkili yardımın katalizörleri ve geri dönüş ile kalma arasındaki zor seçimden bağımsız olarak tüm Suriyeliler için sürdürülebilir ve onurlu çözümlerin güçlü savunucuları haline getirir. Siyasi karmaşa ve insani krizlerle belirlenen bir bağlamda bağımsız, kanıta dayalı izleme faaliyeti, iyi bir uygulamadan öte, ahlaki ve profesyonel bir zorunluluktur.

Agora Derneği tarafından pratik bir rehber olarak hazırlanan bu El Kitabı, geri dönenlere sağlanan yeniden entegrasyon yardımlarının nasıl izleneceğini ana hatlarıyla açıklamaktadır. Yeniden entegrasyon, kendiliğinden, zorunlu ve destekli gönüllü geri dönüşler de dahil olmak üzere farklı geri dönüş koşulları için geçerli bir süreçtir. Bu rehber, Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşlarına Suriyeli geri dönenlerin yeniden entegrasyon sürecinin kritik erken aşamalarını izlemek için net bir çerçeve sunmaktadır. Bu aşamalarda etkili izleme, gönüllülüğü, hazırlıklı olmayı ve güvenli varışı sağlamak ve sürdürülebilir yeniden entegrasyonun zeminini hazırlamak için hayati önem taşımaktadır.

Pratik bir araç olarak tasarlanan El Kitabı, yeniden entegrasyon desteği sağlayan farklı paydaşları hedeflemektedir. Bunlar, sürecin çeşitli düzeylerinde ve aşamalarında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, belediyeler, devlet kurumları, politika yapıcılar ve diğer uygulayıcıları içermektedir. El Kitabı, yeniden entegrasyon yardımının nihai amacının, geri dönenler için sürdürülebilir sonuçlar elde etmek olduğu ilkesiyle hareket etmektedir. Bu hedefe ulaşmanın, uluslararası, bölgesel, ulusal ve yerel düzeylerdeki ilgili paydaşlar arasında iş birliğini ve tüm kurumların koordineli yaklaşımını gerektirdiğini savunmaktadır.

Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları Suriyeli Mültecilerin Geri Dönüşünü ve Kalışını Neden İzlemelidir?

Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları için Suriyelilerin durumunu -ister Suriye'ye dönmeye ister Türkiye'de kalmaya karar versinler- izlemek, ikincil bir faaliyet değil, misyonlarının temel bir bileşenidir. Bu sistematik izleme, dört temel alanda hayati işlevlere hizmet eder: koruma, hesap verebilirlik, programlama ve savunuculuk.

1. Koruma Sağlamak ve Hakları Güvence Altına Almak İçin

- **Gönüllülüğü Korumak:** *Non-refoulement* ilkesi (insanları tehlikeye zorla geri göndermeme) uluslararası hukukun temel taşıdır. STK'lar, geri dönüş kararlarının gerçekten gönüllü, bilinçli ve artan baskılar, kötüleşen koşullar veya zorlama sonucu olmadığını doğrulayabilecek çok önemli bağımsız aktörlerdir. Kalanlar için ise, izleme, maruz kaldıkları ayrımcılık, sömürü veya tehdit gibi baskıları belgeleyerek devam eden koruma ihtiyaçları için esastır.
- **Kırılgenlikleri Tespit Etmek:** İzleme, STK'ların -yanlarında refakatçisi olmayan çocuklar, işkence mağdurları, tek ebeveynli haneler veya LGBTI+ler gibi- en savunmasız kişileri belirleyerek herhangi bir kararda özel risklerinin dikkate alınmasını sağlar. Hem geri dönenler hem de potansiyel olarak düşmanca bir ortamda kalanlar için koruma krizlerine karşı erken uyarı sistemi işlevi görür.

2. Hesap Verebilirliği Sağlamak ve "Zarar Vermeme" İlkesi İçin

- **Aktörleri Sorumlu Tutmak:** STK'lar, devlet, uluslararası kuruluşlar ve diğer insani yardım sağlayıcılar dahil tüm paydaşların eylemlerini izler. Yardımların ve politikaların

gerçekten amaçlanan faydalanıcılara yarar sağlayıp sağlamadığını veya gönüllü olmayan geri dönüş için itici faktörler yaratıp yaratmadığını değerlendirebilirler. Bu, insani yardım ve kalkınma ekosisteminin, hizmet sunulan kesimlere karşı hesap verebilir kalmasını sağlar.

- **Zararlı Sonuçları Önlemek:** Hem geri dönüş hem de kalış kararlarının sonuçlarını takip ederek STK'lar, herhangi bir olumsuz duruma neden olan program veya politikaları tespit edip raporlayabilir. Örneğin, geri dönenler acil tehlikeyle karşılaşır veya kalanlar daha derin bir yoksulluğa itilirse, STK'lar alarm verebilir ve önlemler talep edebilir.

3. Kanıta Dayalı Programlama ve Uyarlamayı Mümkün Kılmak İçin

- **Program Tasarımına Rehberlik Etmek:** İzleme yoluyla toplanan veriler, etkili insani yardım tasarlamak için bir kanıt tabanı sağlar. İnsanların neden geri dönmeyi (örneğin, aile birleşimi, umudunu kaybetme) veya kalmayı (örneğin, okuldaki çocuklar, askere alınma korkusu) seçtiğini anlamak, STK'ların desteklerini özelleştirmesine olanak tanır. Bu, programları daha ilgili, verimli ve etkili kılar.
- **Değişen İhtiyaçlara Uyum Sağlamak:** Durum dinamiktir. Sürekli izleme, STK'ların gelişen kırılganlıkları, değişen beklentileri ve yeni zorlukları (örneğin, ekonomik krizler, politika değişiklikleri) takip etmesine olanak tanır. Bunun yanında programlarını gerçek zamanlı olarak uyarlayarak kaynakları en çok ihtiyaç duyulan yerlere yönlendirebilmelerini sağlar.

4. Bilinçli Politikalar ve Kaynaklar İçin Savunu Yapmak İçin

- **Bireylere/Topluluklara Ses Vermek:** STK'lar, Suriyeli mültecilerin kendi seslerini ve deneyimlerini güçlendirir. Onların hikayelerini, endişelerini ve beklentilerini sistematik olarak toplayarak STK'lar, anekdotların ötesine geçip güçlü, veriye dayalı savunuculuk yapabilir.
- **Yerel ve Uluslararası Politikayı Şekillendirmek:** Güçlü izleme verileri, savunuculuk için vazgeçilmezdir. STK'ların şunları yapmasına olanak tanır:
 - **Türkiye'de Kalıcı Çözümler İçin Savunuculuk Yapmak:** Kalanların karşılaştığı zorluklara (örneğin, eğitime, istihdama erişim, sosyal uyum) dair veriler, gelişmiş sosyal uyum politikaları ve devam eden uluslararası destek için savunuculuk yapmada çok önemlidir.
 - **Güvenli Geri Dönüş Koşulları İçin Savunuculuk Yapmak:** Geri dönüş gerçekleriyle ilgili -hem olumlu hem olumsuz- veriler, Suriye'nin belirli bölgelerine dönüşün güvenliği ve sürdürülebilirliği konusundaki uluslararası tartışmayı bilgilendirmek için kritik kanıt sağlar. Resmi anlatıları eleştirir veya doğrular.

Suriyeli mültecilerin Türkiye'den olası geri dönüşü, günümüzün en acil ve karmaşık yeniden entegrasyon sorunlarından birini ortaya koymaktadır. Milyonlarca Suriyelinin on yılı aşkın süredir Türkiye'ye sığınmasının ardından, geri dönme kararı nadiren basit bir seçimdir. Geri dönenler homojen bir grup değildir; aralarında dönmeye ve hayatlarını yeniden inşa etmeye istekli olanlar, yasal veya ekonomik baskılar nedeniyle kalamayanlar ve zulüm veya gelecek kaygısıyla dönmeye isteksiz olanlar bulunmaktadır. Bu bağlamda bütünlük bir yaklaşım yalnızca faydalı değil, aynı zamanda her türlü geri dönüşün güvenli, onurlu ve sürdürülebilir olmasını sağlamak ve ikincil yerinden olma risklerini veya yeni kırılganlık döngülerini hafifletmek için zorunludur.

Sürdürülebilir Yeniden Entegrasyon için Bütünleşik Bir Yaklaşım

Geleneksel olarak, yeniden entegrasyon yardımları genellikle parçalı bir yapıya sahiptir; insani yardım, geçim desteği, psikososyal danışmanlık ve kamu hizmetleri gibi farklı aktörler tarafından paralel olarak ancak birbirinden bağımsız şekilde yürütülür ancak nadiren uyum içinde çalışır. Yeniden entegrasyona bütünleşik yaklaşım, temelde bu parçalı zihniyet biçimine meydan okur. Bu yaklaşım, sürdürülebilir yeniden entegrasyonun, yalnızca parçaların toplamı olmadığını; tüm ilgili paydaşların bilinçli ve koordineli iş birliğini gerektiren bütünsel bir süreç olduğunu öne sürer.

Bütünleşik Bir Yaklaşımın Temel İlkeleri

- 1. Çok Paydaşlı İş Birliği:** Bu, bütünleşmenin temel taşıdır. Aşağıdaki aktörler arasında yapılandırılmış iş birliğini içerir:
 - **Sivil Toplum Kuruluşları:** Vaka yönetimi, hukuki yardım ve acil destek de dahil olmak üzere toplum temelli yardım sağlamak.
 - **Devlet Kurumları (Yerel, Ulusal):** Kamu hizmetlerine (sağlık, eğitim) erişimi sağlamak, hakları korumak ve uygun bir politik ortam yaratmak.
 - **Uluslararası Kuruluşlar:** Teknik uzmanlık, finansman sağlamak ve sınır ötesi diyalogu kolaylaştırmak.
 - **Topluluk Temelli Örgütler:** Toplumsal kabulü kolaylaştırmak ve geri dönenlerle topluluklar arasında köprü oluşturmak.
- 2. "Yolculuğun Tümünü Kapsayan" Destek:** Entegrasyon, geri dönüş öncesi, varış sonrası acil ihtiyaçlar ve uzun vadeli yeniden entegrasyon aşamalarını birbirine bağlamak anlamına gelir. Yardımlar, sığınma sağlayan ülkedeki ayrılış öncesi danışmanlık ve ihtiyaç değerlendirmesinden, dönülen ülkedeki uzun vadeli takibe kadar sürekli ve uyum sağlayıcı olmalıdır. Geri dönüş yapılan bölgeler genellikle yok olmuş altyapı, sınırlı kamu hizmetleri, çözülmemiş güvenlik sorunları ve kırılan yerel ekonomilerle karşı karşıyadır. Bu çerçevede gelişme, geri dönenin ihtiyaçlarını ele alırken aynı zamanda toplumsal iyileşmeyi desteklemeye de bağlıdır. Bütünleşik bir yaklaşım, iyi olma halindeki olumsuz gelişmeleri önlemek için psikososyal destek ve güvenlik ağlarını önceliklendirmelidir.
- 3. İhtiyaç Temelli ve Kişiselleştirilmiş Destek:** Bir yeniden entegrasyon sistemi, geri dönenlerin (örneğin, kadınlar, LGBTİ+ler, refakatsiz küçükler, vasıflı profesyoneller, aileler, etnik ve dini azınlıklar, engelli bireyler vb.) farklı profilleri hesaba katacak kadar esnek olmalıdır. Destek, tek tip bir paket yerine, bireysel koşullara göre uyarlanır. Bu yaklaşım, bir geri dönenin başarılı yeniden entegrasyonunun -ekonomik öz yeterlilik, sosyal istikrar ve psikososyal refah durumuna ulaşmanın- çok yönlü ihtiyaçlarını aynı anda ele alan kesintisiz bir destek sistemine bağlı olduğunu kabul eder.

Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları, Suriyeli geri dönenlerin yeniden entegrasyonunu izlemek için benzersiz bir konuma sahiptir. Topluluklara yakınlıkları, operasyonel esneklikleri ve güven ağları, diğer aktörlerin kaçırabileceği ayrıntılı verileri toplamalarına olanak tanır. STK'lar tarafından yapılan etkili izleme, iki kritik amaca hizmet eder:

- 1. Hesap Verebilirlik:** Yeniden entegrasyon yardımlarının etkili, etik ve amaçlanan hedeflere ulaştığından emin olmak.
- 2. Öğrenme:** Programları uyarlamak ve kanıta dayalı politikalar için savunuculuk yapmak üzere gerçek zamanlı geri bildirim sağlamak. Bu çerçeve, STK'ların bu hayati izlemeyi yapması için pratik bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Aşama 1: Dönüş Öncesi (Türkiye'de)

Bu aşamanın amacı, geri dönüş kararının gönüllü ve bilinçli olduğundan emin olmak ve geri dönenlerin karşılaşacakları zorluklara mümkün olduğunca hazırlıklı olmalarını sağlamaktır. Dönüş öncesi aşamada etkili izleme, gönüllü geri dönüş ilkesinin korunması ve geri dönenlerin karşılaşabilecekleri zorluklara hazırlıklı olmalarını sağlamak için kritik bir güvencedir. Aşağıdaki hedefler, Sivil Toplum Kuruluşlarının mülteciler Türkiye'den ayrılmadan önce temel verileri toplamasına rehberlik eder.

Temel İzleme Hedefleri

1. Geri dönüş kararının gönüllülük durumunu doğrulamak.

Geri dönüş nedenlerini belgeleyin (örn. gönüllü karar, ekonomik baskı, yasal statü, aile birleşimi). Kararın gönüllü ve doğru bilgilere dayalı olduğundan emin olmak için "bilgilendirilmiş onam" protokolleri kullanın.

Bu birincil hedef, etik uygulamaların ve uluslararası koruma standartlarının temelini oluşturur. Gönüllülüğün izlenmesi, basit bir "evet" veya "hayır" sorusunun ötesine geçer. Amacı, kararı etkileyen birbirinden çok farklı faktörleri kapsamak ve kararların doğrudan veya dolaylı zorlama olmaksızın verildiğinden emin olmaktır. Bu, kararın, Türkiye'deki dayanılmaz koşullardan (yasal statünün sona ermesi, yoksulluk veya toplumsal baskı gibi) umutsuz bir kaçış olmak yerine, başka bir yerde yeni bir hayat kurmaya yönelik olumlu bir tercih olup olmadığını değerlendirmeyi içerir. STK'lar, geri dönen kişinin şu anda geri dönmek dışında gerçek ve bilinçli bir alternatifi olduğunu hissedip hissetmediğini ayırt etmelidir. Gönüllülüğü sistematik olarak doğrulayarak STK'lar, *refoulement* (zorla geri gönderme) vakalarını tespit edebilir, mevcut olduğu durumlarda alternatifler hakkında doğru bilgi sağlayabilir ve yardım programlarının erken veya güvensiz geri dönüşleri teşvik etmemesini sağlayabilir.

2. Geri dönen kişinin bilgi düzeyini ve hazırlık durumunu değerlendirmek.

Geri dönülecek bölgedeki koşullara ilişkin bilgi düzeyini, temel belgelere sahip olma durumunu, özel becerileri ve kırılganlık faktörlerini (örn. sağlık durumu, tek ebeveynli haneler) değerlendirin.

Eğer yanlış veya eksik bilgiye dayanıyorsa yalnızca gönüllü bir karar, yeterli değildir. Bu hedef, geri dönen kişinin, Suriye'deki dönüş yapacağı spesifik bölgenin koşullarını gerçekçi bir şekilde anlayıp anlamadığını değerlendirmeye odaklanır. Değerlendirmenin temel alanları arasında güvenlik durumu, temel hizmetlerin (sağlık, eğitim) erişilebilirliği, barınma koşulları ve ekonomik fırsatlar yer alır. Ayrıca, hazırlık durumunun izlenmesi, kritik kişisel belgelerin (hem Türkiye'den hem de Suriye'den) bulunup bulunmadığı, barınma ve geçim kaynağı için somut bir başlangıç planının olup olmadığı ve ilk haftaları idare edecek mali imkanlar gibi pratik hazırlıkların kontrol edilmesini içerir. Yetersiz bilgili veya hazırlıksız bir geri dönen, yeniden entegrasyonun başarısız olması, yeniden yerinden olma veya sömürüye maruz kalma riskiyle çok daha fazla karşı karşıyadır. Bu değerlendirme, STK'ların gidiş öncesi danışmanlık faaliyetlerini, kritik bilgi boşluklarını doldurmak ve hazırlığı artırmak için özelleştirilmiş destek sağlamak üzere yönlendirmesine olanak tanır.

3. Dönüş Öncesi Yardımların Etkinliğini Değerlendirmek

Dönüş öncesinde sağlanan danışmanlık, hukuki yardım veya nakdi desteklerin kalitesini ve uygunluğunu izleyin.

Bu hedef, STKların programlarının hesap verebilirliğini ve bu programların sürekli iyileştirilmesini sağlamaya yöneliktir. Bu çerçevede odak noktası, geri dönen bireyin durumundan, sunulan desteğin niteliğini değerlendirmeye kayar. Buradaki amaç; danışmanlık, yönlendirme, hukuki yardım, nakdi destek veya mesleki eğitim gibi yardımların geri dönen kişi için uygun, zamanında ve faydalı bulunup bulunmadığını tespit etmektir. Değerlendirme, sağlanan bilgilerin ihtiyaca uygunluğu, varsa verilen maddi desteğin faydası ve alınan yardımdan genel memnuniyet üzerine geri bildirim toplamayı içerir. STK'lar, sundukları desteği sistematik olarak değerlendirerek neyin işe yarayıp neyin yaramadığını tespit edebilir ve programlarını hizmet verdikleri nüfusun değişen ihtiyaçlarını daha iyi karşılayacak biçimde uyarlayabilir. Bu veriler, fonları gerekçelendirmek, hizmet sunumunu iyileştirmek ve sonuç olarak yeniden entegrasyon yardımlarının etkisini artırmak için hayati önem taşır.

Bu üç hedef birbiriyle bağlantılıdır. Gönüllü bir karar, aynı zamanda bilinçli bir karar olmalıdır; bilgi ve hazırlığın niteliği ise doğrudan sağlanan yardımların etkinliğinden etkilenir. Üçünü bir arada izlemek, gidiş öncesi bağlama dair bütünsel bir resim sunarak STK'ların hakları korumasına, hayat kurtarmasına ve müdahalelerini iyileştirmesine olanak tanır.

İzleme Çerçevesi	Cevaplanacak Anahtar Sorular	Önerilen Yöntemler	Örnek Göstergeler
1. Karar Alma & Gönüllülük	-Birey/aile neden geri dönüyor? - Herhangi bir baskı hissediyorlar mı? Kimden? - Gerçek bir seçenekleri olduğunu düşünüyorlar mı?	- Açık uçlu sorularla yapılandırılmış görüşmeler. - Bilgilendirilmiş Onam Kontrol Listeleri (seçeneklerin belgelenmesi).	- Geri dönüş için net, kişisel bir neden belirtebilen geri dönenlerin %'si. - Geri dönüş ve izleme için bilgilendirilmiş onam alınan vakaların %'si. - Belirtilen baskılara dair niteliksel kayıtlar (ekonomik, yasal, sosyal vb.).
2. Bilgi & Hazırlık Durumu	-Geri dönülecek bölge hakkında ne gibi bilgilere sahipler? (güvenlik, hizmetler, barınma). - Kritik belgeleri var mı? (Türkiye & Suriye kimlikleri, doğum belgeleri, mülk tapuları). - Barınma ve ilk geçim kaynağı için somut bir planları var mı?	- Dönüş Öncesi Kontrol Listesi incelemesi. - Anketler veya yarı yapılandırılmış görüşmeler. - Bilgi kaynakları ve bilgi eksiklikleri hakkında odak grup görüşmeleri.	- Geri döndüğünde onaylanmış bir barınma imkanı olanların %'si. - Temel kişisel belgelere sahip olan geri dönenlerin %'si. - Dönüş öncesi danışmanlık alan geri dönenlerin %'si.

3. Dönüş Öncesi Yardımlar	- Sağlanan yardım (nakdi, danışmanlık, hukuki destek) ihtiyaca uygun ve zamanında mıydı? - En acil ihtiyaçlarını karşıladı mı?	- Geri Bildirim Formları (basit ve anonim). - Çıkış Görüşmeleri. - Yakın zamanda yardım alan geri dönenlerle telefonla takip görüşmeleri.	- Dönüş öncesi destekten memnuniyet puanı (ör. 1-5 ölçeği). - Yardımların hazırlık düzeylerini artırdığını bildiren geri dönenlerin %'si.
----------------------------------	---	---	--

Aşama 2: Geri Dönüş Sonrası İlk Dönem (0-6 Ay)

Bu aşamanın amacı, geri dönenlerin güvenli bir şekilde varışlarını takip etmek ve ilk dönemde karşılaştıkları en acil zorlukları tespit ederek hızlı müdahale ve program uyarlamasına olanak sağlamaktır. Geri dönüşü takip eden ilk dönemde (0-6 ay) yapılan izleme, geri dönenlerin güvenliği ve refahı için hayati olduğu kadar, giderilmediği takdirde yeniden entegrasyonun başarısız olmasına veya yeniden yerinden olmaya yol açabilecek kritik ihtiyaçları belirlemek için de çok önemlidir. Aşağıdaki hedefler, Sivil Toplum Kuruluşlarının bu en kritik dönemde yaşamsal bilgileri toplamasına rehberlik eder.

1. Güvenli Varış & İlk Karşılama:

Geri dönenlerin güvenli bir şekilde varıp varmadığını ve varışta karşılaştıkları koşulları (örn. karşılama tesisleri, acil güvenlik endişeleri) takip edin.

Geri dönüşteki birincil hedef, bireylerin veya ailelerin güvenliğini ve nerede olduklarını doğrulamaktır. Bu ilk kontrol, özene dayalı temel bir yükümlülüktür. "Güvenli varış", geri dönenlerin yolculukları sırasında zarar görmeden, sömürüye uğramadan veya güvenlik sıkıntısı yaşamadan planlanan varış noktalarına ulaştığını teyit etmek anlamına gelir. Sadece varışın ötesinde, ilk karşılama koşullarını değerlendirmek de esastır. Bu, onların karşılaştığı ilk ortamı anlamayı içerir: Onları karşılayacak bir aile veya topluluk ağı var mı? Barınmaları için kullanacakları mekanlar yaşanabilir ve güvenli mi? Bölgedeki genel güvenlik ortamı nasıl? Yerel topluluklardan gelen düşmanlık, acil tahliye tehditleri veya mülklerini yıkılmış veya işgal edilmiş bulmak gibi olumsuz bir karşılama, yeniden entegrasyon sürecini daha en başından ciddi şekilde tehlikeye atabilir. Bu hedefin izlenmesi, geri dönenin durumu hakkında ilk gerçek veri noktasını sağlar ve acil koruma müdahalelerine olan ihtiyacı tetikleyebilir.

2. Temel Hizmetlere Erişim:

Barınma, gıda, su ve sağlık hizmetlerine acil erişimi izleyin.

Bu hedef, geri dönenlerin fiziksel güvenliği, hakları ve onuruna yönelik tehditlerin ilk aşamalarda proaktif bir şekilde taranmasına odaklanır. Geri dönülen ortam, özellikle Suriye gibi kırılgan bağlamlarda, dönüş öncesinde tam olarak belli olmayan koruma riskleriyle doludur. En yaygın ve istikrarsızlaştırıcı zorluklardan biri olan ve evsizliğe veya çatışmaya yol açabilen Konut, Arazi ve Mülkiyet (HLP) anlaşmazlıkları temel endişe kaynaklarından. Diğer kritik riskler arasında aile içi gerilimler, toplum tacizi, ayrımcılık, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çocuk koruma sorunları ve genel güvenlik sorunları yer alır. STK'lar bu acil koruma başlıklarını sistematik olarak tespit ederek, ihlalleri belgeleyebilir, uluslararası ağlarla hukuki yardım veya arabuluculuk hizmetlerine erişimi

kolaylaştırılabilir ve en ciddi tehdit ve riskleri azaltmak için planlı bir destek sağlayabilir. Böylece geri dönenlerin durumunun hızla kötüleşmesi önlenir.

3. Temel Hizmetlere Erişimi ve Yeni Ortaya Çıkan Zorlukları Değerlendirmek

İlk haftalarda karşılaşılan en acil sorunları (Konut, Arazi ve Mülkiyet sorunları, belge eksiklikleri veya sosyal gerilimler gibi) belgeleyin.

Sürdürülebilir yeniden entegrasyon, temel insani ihtiyaçların karşılanması üzerine inşa edilir. Bu hedef, geri dönenlerin temel hizmetlere erişiminin, kişinin istikrar kazanma becerisinin önemli bir göstergesi olarak hızlı bir şekilde değerlendirilmesini içerir. İzleme, barınma, gıda, su, sağlık hizmetleri ve çocuklar için eğitime pratik ve somut erişim üzerine odaklanır. Bu alanlardaki zorluklar genellikle hızla ortaya çıkar. Örneğin, geri dönen bir aile barınacak yere sahip olabilir ancak çalışır durumda bir sağlık kuruluşuna erişemeyebilir veya yerel okulun yıkılmış veya aşırı kalabalık olduğunu görebilir. Benzer şekilde, geçim kaynağı fırsatlarının olmaması, bir ailenin gıda ve diğer ihtiyaçlarını karşılama becerisini doğrudan tehdit edebilir. Bu faktörlerin değerlendirilmesi, ilk güvenlik durumunun ötesine geçerek o konumda kalmanın fizibilitesini değerlendirmeye yardımcı olur. Burada tespit edilen "yeni ortaya çıkan zorluklar" –gelir eksikliği, yetersiz hizmetler veya beklenmedik toplumsal gerilimler gibi– kritik ve gerçek zamanlı geri bildirim sağlar. Bu bilgi, STK'ların destek programlarını uyarlaması, diğer aktörlerin belirli hizmetler sağlanması için savunuculuk yapması ve geri dönenlerin karşılaştığı koşulları doğru bir şekilde raporlaması bakımından oldukça önemlidir.

Geri dönüş sonrasına ilişkin bu üç hedef, mantıksal bir yardım sırası oluşturur: önce varışta temel güvenliği sağlamak, ardından zararı önlemek için bir koruma risk değerlendirmesi yapmak ve son olarak da ilk istikrarı desteklemek için temel hizmetlere erişimi değerlendirmek. Tüm bunlar, STK'ların en acil ihtiyaçlara etkili bir şekilde yanıt vermesine, geri dönenlerin hakları için savunuculuk yapmasına ve politikaların belirlenmesi ve gelecekteki desteklerin iyileştirilmesi için gerekli olan geri dönüşe ilişkin gerçekler hakkında çok önemli kanıtlar toplamasına olanak tanıyan kapsamlı bir erken uyarı sistemi sağlar.

İzleme Çerçevesi	Cevaplanacak Anahtar Sorular	Önerilen Yöntemler	Örnek Göstergeler
1. Güvenli Varış & İlk Karşılama	- Birey/aile planlanan varış noktasına güvenle ulaştı mı? - Varışta karşılaşılan koşullar nelerdi? (örn. barınma, altyapı) - Yolculuk sırasında veya varışta herhangi bir güvenlik olayı yaşandı mı?	"Güvenli Varış" Kontrolü: Varış sonrası önceden kararlaştırılmış, basit bir sinyal (güvenli telefon görüşmesi veya mesaj). - Kısa Görüşmeler: İlk 48-72 saat içinde telefon/güvenli mesajlaşma uygulaması ile yapılandırılmış görüşmeler.	- İlk hafta içinde güvenli varışı doğrulanan geri dönenlerin %'si. - Sorunsuz ve güvenli bir geçiş süreci bildiren geri dönenlerin %'si. - Karşılama koşullarına ilişkin niteliksel betimlemeler.

2. Temel İhtiyaçlar & Hizmetlere Erişim	- Yeterli ve güvenli barınma imkanına sahipler mi? - Gıda, temiz su ve sağlık hizmetlerine düzenli erişimleri var mı? - Okul çağındaki çocuklar eğitime devam edebiliyor mu?	- Uzaktan Anketler: Geri dönüş sonrası 2. hafta, 1. ay ve 3. ayda uygulanan kısa anketler. - Temek Paydaş Görüşmeleri: Yerel topluluk liderleriyle (güvenli ve mümkün olduğunda) görüşmeler.	- Geri dönüşten bir ay sonra istikrarlı ve yeterli barınma bildiren geri dönenlerin %'si. - Makul bir mesafede birinci basamak sağlık hizmetine erişimi olan hanelerin %'si. - 3 ay içinde eğitime kaydolmuş okul çağındaki çocukların %'si.
3. Acil Koruma Riskleri & Zorluklar	- En acil çözülmesi gereken sorunlar neler? (örn. HLP-Konut, Arazi ve Mülkiyet anlaşmazlıkları, belge eksikliği, aile içi gerilim, güvenlik tehditleri). - Yeniden yerinden olma belirtileri var mı?	- Koruma İzleme Formları: (HLP, toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, çocuk koruma gibi temel risklere odaklanan). - Vaka Çalışmaları: Belirli, kritik olaylara dair derinlemesine incelemeler.	- Bildirilen başlıca koruma olaylarının sayısı/türü (örn. tahliye tehditleri, ayrımcılık). - HLP sorunu yaşayan geri dönenlerin %'si. - Güvenlik veya hizmet eksikliği nedeniyle tekrar taşınmayı düşünen geri dönenlerin %'si.

Özet: STK'lar İçin Hareket Geçirici Adımlar

- Araçlar Geliştirin:** 1. Aşama (Dönüş Öncesi Kontrol Listesi, Görüşme Anketi) ve 2. Aşama (Güvenli Varış Kontrolü, Kısa Uzaktan Anket) için basit, standartlaştırılmış formlar oluşturun.
- Personeli Eğitin:** Tüm personelin izleme hedeflerini, etik kuralları ve araçların nasıl tutarlı bir şekilde kullanılacağını anladığından emin olun.
- Bir İletişim Protokolü Oluşturun:** Geri dönenler Türkiye'den ayrıldıktan sonra onlarla nasıl güvenli bir şekilde iletişimi sürdüreceğinizi planlayın (örn. hangi güvenli mesajlaşma uygulamaları, iletişim sıklığı).
- Verileri Sık Sık Analiz Edin:** Verileri düzenli olarak gözden geçirerek eğilimleri (örn. HLP sorunlarında ani bir artış) tespit edin. Bu tespitleri ve verileri dönüş öncesi danışma ve yönlendirmelerinizi uyarlamak ve hedeflenmiş destek için savunuculuk yapmak amacıyla kullanın.
- Anonim Raporlayın:** Bulguları, fon sağlayanlara ve politika yapıcılara sunulan raporlarda sentezleyin ve anonimleştirin; bireylerin güvenliğini tehlikeye atmadan daha geniş programlama ve politik olanaklara veri sağlayın.

STK'lar, 1. ve 2. Aşamaları sistematik olarak izleyerek, geri dönenlerin onurunu ve güvenliğini korumada ve tüm yeniden entegrasyon sürecini iyileştirmek için son derece önemli veriler üretmede rol oynayabilir.

Veri Toplama Yöntemleri

STK'lar karma bir yaklaşım benimsemelidir:

- **İlk ve Son Anketler:** Ayrılıştan ve düzenli aralıklarla (örneğin, 6, 12, 24. aylarda) değişimi ölçmek için yapılır.
- **Anahtar Bilgi Paydaşı Görüşmeleri:** Bağlamsal zorlukları anlamak için topluluk liderleri, yerel yöneticiler ve hizmet sağlayıcılarla yapılır.
- **Odak Grup Tartışmaları:** Sosyal uyum ve toplum algısı hakkında niteliksel veri toplamak için gruplar halinde geri dönenlerle yapılır.
- **Vaka Çalışmaları & Derinlemesine Görüşmeler:** Bireysel hikayeleri ve nicel verilerin arkasındaki "neden"leri yakalamak için kullanılır.
- **Katılımcı Yöntemler:** Geri dönenleri kendi ilerlemelerini değerlendirme sürecine dahil etmek, onları güçlendirir ve daha derin perspektifler sağlar.

İzlemenin Amacı ve Etkisi

Türkiye'deki STK'lar için izleme bir sonuç değil, bir araçtır. Amaç, bulguları şu şekilde kullanmaktır:

- **Programları Uyarlamak:** Dönüş öncesi danışmanlık ve dönüş sonrası destek programlarının tasarımı iyileştirmek.
- **Savunuculuk Yapmak:** Ulusal ve uluslararası politika yapıcılara, geri dönenlerin karşılaştığı gerçek koşullar hakkında kanıt sunmak, yardım boşluklarını vurgulamak ve sürdürülebilir yeniden entegrasyonu destekleyen politikalar için savunuculuk yapmak.
- **Ses Olmak:** Geri dönenlerin deneyim ve ihtiyaçlarını güçlü bir şekilde dile getirerek sorunların konuşulmamasını önlemek.

Sağlam, etik ve aşamalı bir izleme çerçevesi uygulayarak STK'lar, Suriyeli geri dönenlerin güvenli, onurlu ve sürdürülebilir bir şekilde yeniden entegrasyonunu teşvik etmede vazgeçilmez bir rol oynayabilir.

Suriye'ye Geri Dönüşlerin İzlenmesinde Toplumsal Cinsiyet Açısından Kapsayıcı Bir Yaklaşım:

Suriyelilerin geri dönüşünü izleyen STK'lar için, toplumsal cinsiyet açısından kapsayıcı bir yaklaşım, yeniden entegrasyon zorluklarının tam resmini ortaya çıkarmak ve yardımların adil ve etkili olmasını sağlamak açısından hayati önem taşır. Bu yaklaşım, süreç boyunca kadınların, kız çocuklarının, erkeklerin, erkek çocukların ve LGBTİ+lerin farklı deneyimlerini, ihtiyaçlarını, risklerini ve kapasitelerini anlamayı ve bu farklılıkları izleme faaliyetlerinin ve sunulan desteğin her aşamasına dahil etmeyi gerektirir. Bu, hem ev sahibi ülke hem de geri dönüş bağlamında özel tehditlerle ve marjinalleştirmeye karşı karşıya kalan bu bireylerin kendine özgü deneyim, ihtiyaç ve risklerini anlamayı ve izleme süreçlerini buna göre tasarlamayı şart koşar.

I. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği İçin Temel Önlemler: STK'ların Yapması Gerekenler

1. Kurumsal Hazırlık:

- **Personel Eğitimi:** Tüm personel ve veri toplayıcıların aşağıdaki konularda eğitilmesini sağlayın:

- **Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet (GBV) İlkeleri:** Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği ve Toplumsal Cinsiyet İfadesi ile Cinsiyet Özellikleri (SOGIESC) ve LGBTİ+lerin karşılaştığı özel riskleri kapsayacak şekilde benimsenmelidir.
- **Güvenli ve Etik Veri Toplama:** Hassas konularda, güvenli, etik ve ayrımcılık yapmayan bir yaklaşımla veri toplama yöntemleri geliştirilmelidir.
- **Toplumsal Cinsiyete Özgü Kırılganlıkları Tanıma:** Farklı gruplara yönelik riskleri tespit edebilme.
- **Eğitimler;** güvenlik, gizlilik ve ayrımcılık yapmama ilkelerini vurgulamalıdır.
- **Toplumsal Cinsiyet Açısından Kapsayıcı Araçlar Geliştirme:**
 - Tüm izleme araçlarını (kontrol listeleri, anketler, görüşme soruları) toplumsal cinsiyet açısından kapsayıcı olacak şekilde uyarlayın.
 - **Ayrıştırılmış Veri Kullanımı:** Verileri cinsiyet, yaş ve diğer ilgili faktörlere göre toplayın ve analiz edin.
 - **Toplumsal Cinsiyete Özgü Gerçekleri Ortaya Çıkaracak Sorular:** Sorular, farklı grupların deneyimlerini görünür kılacak şekilde tasarlanmalıdır.
 - Uygun yerlerde cinsiyet nötr dil kullanın ve veri toplama yöntemlerinin, bireylerin kendilerini güvende hissederek ifade edebileceği (örneğin, bir etikete zorlamadan) şekilde tasarlandığından emin olun.
- **Farklılıklara Dayalı Ekipler ve Güvenli Erişim Sağlama:**
 - Güvenli ve kültürel olarak uygun olduğu durumlarda, kadın izleme görevlilerini, kadınlar, kız çocukları ve LGBTİ+lerle doğrudan ve özel ortamlarda görüşmek üzere görevlendirin. Bu, genellikle daha doğru ve detaylı bilgi elde edilmesini sağlar.
 - LGBTİ+lerin kimliklerini veya maruz kaldıkları özel riskleri, yalnızca güvendikleri ve son derece gizliliğe önem veren bir gözlemciye açıklayabileceklerini göz önünde bulundurun.

2. Program Uyarlamaları:

- **Güvenli Alanlar & Gizlilik:**
 - Görüşmelerin ve odak grup tartışmalarının, özellikle hassas konular ele alınırken, talep edilmesi halinde aile üyelerinden ayrı, özel, güvenli ve gizliliğe saygılı ortamlarda yürütülmesini garanti edin.
 - LGBTİ+lerin, kendilerini ifşa etme korkusu olmadan koruma endişelerini bildirebilmeleri için özel, güvenli ve gizlilik teminatı sunan kanallar oluşturun. Bu bir ölüm kalım meselesidir.
- **Yönlendirme Yolları:**
 - Herkes için, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kalmış olanların başvurabileceği net, güvenli ve işleyen yönlendirme mekanizmaları oluşturun ve bu bilgiyi yaygın şekilde paylaşın.
 - Hem Türkiye'de hem de Suriye içinde (mevcut oldukları yerlerde) LGBTİ+ler için güvenli ve kapsayıcı olduğu bilinen kuruluşlara yönlendirme yolları belirleyin ve duyurun. Bölgedeki STK'lar, hangi yerel kuruluşların özelleşmiş psikososyal, tıbbi ve hukuki destek sağlayabileceğini bilmelidir.

- **Hedeflenmiş Yardım:**

- İzleme verilerini, hedefe yönelik destek programları tasarlamak için kullanın. Örneğin, kadınların geçim kaynağı programları çocuk bakım desteği gerektirebilirken, erkek çocuklar kayıp aile reisi statüsüyle başa çıkmak için desteğe ihtiyaç duyabilir.
- Bir kişinin LGBTİ+ statüsünü, kendisinden açık ve bilgilendirilmiş onayı alınmadan aileye, topluma veya resmi makamlara asla ifşa etmeyin. Zira bu, aşırı şiddete, namus cinayetlerine veya idamlara yol açabilir.

Toplumsal Cinsiyet Açısından Kapsayıcı İzleme Nasıl Yapılır:

İzleme, farklı grupların karşılaştığı benzersiz zorlukları tespit edecek ve tüm süreçleri bu farklılıkları gözетerek tasarlayacak şekilde uyarlanmalıdır.

A. Gidiş Öncesi İzleme (Türkiye'de):

- **Karar Alma Sürecine Odaklanın:**

- **Şunu İzleyin:** Geri dönme kararını kim veriyor? Erkek aile reisi mi, yoksa kolektif bir aile kararı mı? Kadınların ve kız çocuklarının fikri soruluyor mu? Türkiye'deki yoğun sosyal baskı, ayrımcılık veya şiddet nedeniyle mi dönüyorlar? Cinsel yönelimlerini veya cinsiyet kimliklerini "düzeltmek" ya da kontrol etmek amacıyla aileleri tarafından kendi iradeleri dışında mı geri gönderiliyorlar?
- **Özel ve Gizli Olarak Şunu Sorun:** "Bu dönüş hakkında kişisel görüşünüz nedir?" (farklı aile üyelerine veya bireylere özel olarak sorulur). Bu, örneğin kadınların zorla evlendirilmek veya aile baskısı nedeniyle kendi iradeleri dışında geri gönderilip gönderilmediğini ortaya çıkarabilir.

- **Toplumsal Cinsiyete Özgü Riskleri Değerlendirin:**

- Farklı cinsiyet ve yaş gruplarının karşılaşabileceği özel riskleri (örneğin, kadınlar için yolculukta ve varışta cinsel şiddet riski, erkek çocuklar için askere alınma riski, LGBTİ+ler için hedef gösterilme riski) haritalayın ve değerlendirin.

- **Bilgilendirin:**

- Suriye'deki en son yasal ve sosyal durum hakkında gizliliği garanti edilen bir şekilde bilgi sağlayın. Bu bilgilendirme, geri dönüş kararının gerçekçi beklentilere dayanmasını sağlamak için kritik öneme sahiptir.

B. Geri Dönüş Sonrası İlk İzleme (0-6 Ay):

Bu aşama, toplumsal cinsiyet boyutu olan koruma tehditlerini tespit etmek için kritik öneme sahiptir.

İzleme Alanı	Temel Sorunlar ve Veriler
1. Güvenlik & Koruma	Kadınlar/Kız Çocukları, LGBTİ+ler İçin • Tuvalet ve banyo gibi temel ihtiyaçlar için güvenli ve ayrı alanlar mevcut mu? • Yardım alırken veya kamusal alanda dolaşırken cinsel sömürü veya taciz vakaları bildiriliyor mu? • Stres ve travmaya bağlı olarak aile içi şiddette artış var mı? • Erkek bir refakatçi olmadan hareket özgürlüğü kısıtlanıyor mu? • Aile veya topluluklarından kaynaklanan "namus cinayeti" de dahil aşırı şiddet riski altındalar mı? • Cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle devlet veya devlet dışı aktörler tarafından keyfi gözaltı, işkence veya infaz riski nedir? • Kamu hizmetlerini kullanmanın veya kimlik belgelerini göstermenin beraberinde getirdiği riskler nelerdir? Erkekler/Erkek Çocuklar İçin • Silahlı gruplar tarafından keyfi tutuklama, gözaltı veya zorla askere alma riskleri nelerdir? • Algılanan siyasi aidiyetleri nedeniyle şiddet veya tehditlerle karşı karşıya kalıyorlar mı?

2. Temel Hizmetlere & Geçim Kaynaklarına Erişim	Kadınlar/Kız Çocukları, LGBTİ+ler İçin • Cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri de dahil olmak üzere sağlık hizmetlerine erişebiliyorlar mı? • Kız çocukları okula kaydolup güvenle devam edebiliyor mu? • Gelir getirici fırsatlar nelerdir ve hangi engellerle (toplumsal normlar, çocuk bakım imkanlarının eksikliği vb.) karşılaşıyorlar? • Barınma koşulları güvenli mi? Kendilerine tehdit oluşturabilecek aile üyelerine bağımlı durumdalar mı? Toplumsal reddedilme nedeniyle evsiz kalma riski var mı? Erkekler/Erkek Çocukları İçin • Geleneksel geçim kaynağı rollerini üstlenebiliyorlar mı? Üstlenemiyorlarsa, bu durumun psikolojik etkileri nelerdir? • Erkek çocuklar, aileyi ekonomik olarak desteklemek için okulu bırakmaya zorlanıyor mu?
3. Konut, Arazi & Mülkiyet	• Kadınlar, özellikle dul veya boşanmışlarsa, mülk veya mirası kendi adlarına talep edebiliyor mu? • Mülkiyet haklarını güvence altına almak için yasal veya toplumsal engellerle karşılaşıyorlar mı? • İzleme: Tahsis edilen veya geri dönülen barınak/mülklerin mülkiyeti ve tapu kaydı, kişilerin cinsiyetine göre ayrıştırılarak izlenmelidir.

4. Sosyal Uyum & Psikososyal Refah	• Farklı başa çıkma mekanizmalarını anlayın: Erkekler, toplumsal damgalanma korkusuyla travmalarını bildirmekte daha isteksiz olabilir. • Toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimle ilişkili stresi izleyin: (Örn. Erkeklerin aileyi geçindirememesi, kadınların tek başına aile reisi konumuna gelmesi). • Aşırı sosyal izolasyonu izleyin: LGBTİlerin toplulukla veya çoğu zaman kendi aileleriyle bile güvenle etkileşim kuramadıkları için maruz kaldıkları izolasyon. • LGBTİlerin kimliklerini sürekli gizleme ihtiyacı, sürekli korku içinde yaşama ve maruz kaldıkları zulmün travmasından kaynaklanan ciddi psikolojik sıkıntıyı değerlendirin. İntihar riski yüksektir. • LGBTİler stresle nasıl baş ediyorlar? Sadece çevrimiçi bile olsa, güvenli ve gizli bir sosyal destek sistemleri var mı?
---	--

C. Kapsayıcı Veri Toplama için Yöntemsel Zorunluluklar:

- **Tüm Verileri Ayırıştırın:** Verileri daima toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik durumu ve yerinden edilme statüsüne (örneğin, geri dönenler ve kalanlar) göre toplayın ve analiz edin. Bu kitleyle ilgili toplanan tüm veriler anonimleştirilmeli ve en üst düzey güvenlikle saklanmalıdır.
- **Ayrı Görüşmeler Yapın:** Kadınlar, erkekler, kız ve erkek çocukları ve LGBTİ+lerle gizlilik içinde, ayrı ayrı görüşmeler yapın. Bir kadın, kocasının bulunduğu bir ortamda aile içi şiddeti veya gıda güvensizliğini bildiremeyebilir.
- **Güvenilir Arabulucular:** Türkiye'de, bireylerle güvenli bağlantılar kurabilen ve izlemeyi kolaylaştırabilen, güvenilir ve bu alanda uzmanlaşmış LGBTİ+ örgütleriyle çalışın.
- **Katılımcı Yöntemler Kullanın:** Mümkünse ayrı gruplarla, onların mekanları, kaynakları ve riskleri nasıl farklı kullandığını ve algıladığını anlamak için topluluk haritalama veya mevsimsel takvimler gibi yöntemler kullanın.
- **Göstergeler:** Toplumsal cinsiyet açısından kapsayıcı, özel göstergeler geliştirin.
- **Güvenli Kimliklendirme:** Bireyleri LGBTİ+ olarak tanımlamaya zorlamayın. Bir etiket kullanmadan, özel risklerini ifade edebilecekleri güvenli bir ortam yaratın. Kimlik temelli sorgulama yerine, risk temelli sorgulama kullanın.

STK'lar bu önlem ve soruları izleme çerçevelerine sistematik olarak entegre ederek, "geri dönenler"e dair genel bir bakış açısının ötesine geçebilir ve farklı grupların ayrıntılı ve çoğu zaman gizli kalan durumunu anlayabilir. Bu durum sadece veri toplamakla ilgili değil, aynı zamanda yeniden entegrasyon yolunun herkes için güvenli ve sürdürülebilir olmasını sağlamakla ilgilidir. Bu spesifik önlemleri alarak STK'lar, risk yelpazesini daha iyi anlayabilir, mümkün olduğunda hayat kurtarıcı yönlendirmeler ve destek sağlayabilir ve en önemlisi, LGBTİ+leri aşırı tehlikeli durumlara

yeniden zorlamayan koruma çözümleri için savunuculuk yapabilir. Bu, "Zarar Vermeme" ve etik insani eylemin temel bir unsurudur.

Kamu Kurumlarının İzlenmesi: Geri Dönerler ve Türkiye'de Kalanlar İçin Çift Yönlü Bir Odaklanma

Türkiye'deki Sivil Toplum Kuruluşları için belediyelerin ve kamu kurumlarının eylemlerini izlemek; hakları korumak, hesap verebilirliği sağlamak ve etkili politikalar oluşturmak açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu izleme, stratejik olarak iki farklı nüfus grubu üzerinde odaklanmalıdır: Suriye'ye geri döner Suriyeliler ve Türkiye'de kalanlar.

1. Geri Dönüş Kararlarında Zorlayıcı Etkenlerin Tespiti

Gönüllü ve zorunlu geri dönüş arasındaki çizgi bulanık olabilir. STK'lar, bir kararın baskı altında alınmadığını bağımsız olarak doğrulayabilecek tek aktördür. Bu "baskı" dolaylı olabilir; örneğin bir kurumun sistematik olarak ikamet izni yenilemeyi reddetmesi, polis tacizi veya geri dönüşü tek seçenek haline getiren düşmanca bir ortam yaratılması gibi. İzleme, devlet gücü üzerinde önemli bir denetim işlevi görerek uluslararası ve ulusal yasalara uyumu güvence altına alır.

2. Geri Dönüş Süreçlerinde Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik

Resmi geri dönüşe ilişkin idari süreç çoğu zaman belirsizdir. STK'ların, hangi kurumların (Göç İdaresi Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı vb.) sürece dahil olduğunu, geri dönerlere Suriye'deki koşullar hakkında ne tür bilgiler verildiğini ve hangi yasal güvencelerin mevcut olduğunu izlemesi gerekir. Şeffaflık eksikliği, yanlış bilgilendirme veya zorlama gibi yanlış uygulamaların gizli kalmasına neden olabilir. İzleme, sürecin yalnızca yasal değil, aynı zamanda etik ve onura dayalı olmasını sağlar.

3. Kalan Nüfus İçin Yerel Yönetimlerde Sosyal Uyumun İzlenmesi

Sosyal uyum topluluklar içinde gerçekleşir ve öncelikle belediyelerin eylemleriyle şekillenir. STK'ların, belediyelerin kamuoyu iletişimi, kapsayıcı kentsel planlama ve toplum diyalogu platformları aracılığıyla sosyal uyumu aktif olarak teşvik edip etmediğini izlemesi gerekir. Bu tür girişimlerin yokluğu, gettolaşma ve gerilime yol açabilir. İzleme, STK'ların iyi uygulamaları belirlemesine ve öne çıkarmasına, aynı zamanda bu tarz uygulamaları olmayan7bu tarz uygulamalardan kaçınan belediyeleri sorumlu tutmasına olanak tanır.

4. Sistematik İtici Faktörlerin Belgelenmesi

STK'lar, geri dönüş öncesinde Suriyeliler ile kamu kurumları arasındaki etkileşimleri belgeleyerek, geri dönüş kararlarını yönlendiren sistematik faktörlere dair sağlam bir kanıt tabanı oluşturabilir. Bu, analizi bireysel hikayelerden, Türkiye'deki yaşamı bazı toplumsal kesimler için dayanılmaz hale getirebilecek kurumsal davranış kalıplarının tespit edilebileceği bir düzeye taşır.

STK'lar Neden Kamu Kurumlarını İzlemelidir?

A. Suriye'ye Döner Suriyeli Mülteciler Açısından:

1. Gönüllülük İlkesini Korumak İçin:

STK'lar, geri dönüş kararlarının resmi makamlardan gelen doğrudan veya dolaylı baskılar sonucu alınmadığından emin olmak için kamu kurumlarını izlemelidir. Bu izleme, "düşmanca bir ortam" yaratan uygulamaları veya kamu kurumlarının tam anlamıyla gönüllü, bilinçli ve güvenli olmayan geri dönüşlere aracılık etmesini kapsar. Bu sayede *geri göndermeme (non-refoulement)* ilkesi güvence altına alınmış olur.

2. Geri Dönüş Sürecinde Şeffaflığı Sağlamak İçin:

Resmi geri dönüş prosedürleri genellikle karmaşıktır ve yeterince şeffaf değildir. İzleme faaliyeti, farklı kamu kurumlarının rollerini, geri dönüş kriterlerini ve Suriye'deki koşullara ilişkin geri dönenlere sağlanan bilgilerin doğru ve eksiksiz olup olmadığını netleştirerek sürecin şeffaflığını artırır.

B. Türkiye'de Kalan Suriyeliler Açısından:

1. Haklara ve Hizmetlere Erişimi Güvence Altına Almak İçin:

Geçici Koruma statüsü kapsamında Suriyelilerin eğitim, sağlık ve sosyal hizmetlere erişim hakkı bulunmaktadır. STK'lar, belediyelerin ve ilgili kamu kurumlarının bu hizmetleri etkin bir şekilde sağlayıp sağlamadığını ve erişimi engelleyen ayrımcı uygulamalar veya bürokratik engeller olup olmadığını izlemelidir.

2. Sürdürülebilir Entegrasyon ve Sosyal Uyumu Teşvik Etmek İçin:

Entegrasyon sürecinde en önemli rol belediyelere düşmektedir. STK'ların, belediyelerin dil eğitimi, toplum merkezleri ve istihdam desteği gibi alanlardaki girişimlerini (veya bu girişimlerin yokluğunu) izlemesi, politikaların sosyal uyumu etkin bir şekilde destekleyip desteklemediğini ve toplumsal gerilimleri önleyip önlemediğini değerlendirmek açısından hayati önem taşır.

3. Yasal ve Sosyal Ortamı Belgelenmek İçin:

İzleme faaliyeti, STK'ların ulusal politikaların yerelde nasıl uygulandığını, yasal ortamın evrimini ve bunun Suriyelilerin günlük yaşamları üzerindeki doğrudan etkilerini belgelemesine olanak tanır. Bu belgeleme, uzun vadeli savunuculuk çalışmaları için çok önemli bir veri oluşturur.

STK'lar Kamu Kurumlarını Nasıl İzleyebilir?

STK'lar, her bir grup için özelleştirilmiş, karma yöntemli bir yaklaşım benimsemelidir.

A. Geri Dönenler için İzleme:

• Neyi İzlemeli:

- **Göç İdaresi Başkanlığı'nın Rolü:** "Gönüllü geri dönüş" statüsü edinme prosedürleri; geri dönüşe ilişkin sağlanan bilgilerin içeriği ve netliği.
- **Belediyelerin Dâhiliyeti:** Potansiyel geri dönenlerin tespit edilmesi veya kaydedilmesindeki rolleri

• Nasıl İzlemeli:

1. **Politika & Belge Analizi:** Geri dönüş sürecine ilişkin resmi genelgeler, protokoller ve kamuoyu açıklamalarını inceleyin.
2. **Yetkililerle Yapılandırılmış Görüşmeler:** Kamu kurumlarıyla zaten temas halinde olan uluslararası kuruluşlarla, geri dönüşlere ilişkin yetki ve prosedürleri anlamak için görüşmeler yapın.
3. **Topluluk Düzeyinde Geri Bildirim Toplama:** Suriyelilerin, kamu kurumlarıyla olan etkileşimleri ve kararlarını neyin etkilediğine dair, ayrılmadan önce ifadelerini toplayın. Bu, dolaylı baskıları tespit etmek için önemlidir.
4. **Bilgi Edinme Hakkı Yasalarını Kullanma:** Mümkün olduğunca, geri dönenlerin sayısı, izlenen prosedürler ve sağlanan hizmetlere ilişkin veriler için resmi taleplerde bulunun.

B. Türkiye'de Kalanlar İçin İzleme:

- **Neyi İzlemeli:**

- **Belediyeler:** Belediye hizmetlerine erişim (su, ulaşım, sosyal yardım), sosyal uyum projelerinin uygulanması, ayrımcı uygulamalar.
- **Milli Eğitim Bakanlığı:** Suriyeli çocukların okullaşma oranları; Türkçe dil desteğinin (TÖMER) mevcudiyeti; okullarda ayrışmanın önlenmesi.
- **Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı:** Kırılgan durumdaki kişilerin sosyal yardım ve koruma hizmetlerine erişimi.
- **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı:** Çalışma izinlerine erişim ve emek sömürsüne karşı koruma.

İzlemeden Etkiye

STK'lar için izleme, bir amaç değil, etki yaratmanın bir yoludur. Toplanan veriler, aşağıdaki konular için kanıt temeli oluşturur:

- **Geri Dönerler İçin:** Şeffaf ve gönüllü geri dönüş prosedürleri ile sağlam yeniden entegrasyon desteği için savunuculuk yapmak.
- **Kalanlar İçin:** Daha kapsayıcı politikalar, daha iyi kaynak dağılımı ve sosyal uyuma yönelik engellerin kaldırılması için savunuculuk yapmak.

STK'lar, kamu kurumlarını, belediyeleri ve mülteci topluluklarını sistematik olarak izleyerek, bağımsız bir denetçi olma rollerini yerine getirir ve yerinden edilmeden etkilenen tüm bireylerin haklarına ve onuruna saygı duyan bir gelecek inşa etmede vazgeçilmez ortaklar haline gelir. Bu etki, seçtikleri yol ne olursa olsun herkesi kapsar.